

POLITIČKA SOCIJALIZACIJA STUDENATA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU: POVEZANOST STUDENTSKIH I RODITELJSKIH POLITIČKIH ORIJENTACIJA

Luka Jović, Erik Brezovec, Ivan Balabanić

Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Ovaj rad bavi se međuodnosom političkih preferencija i političkih orijentacija studenata i njihovih roditelja. Rad je teorijski organiziran u okvirima sociologije znanja s posebnim osvrtom na određene dimenzije političke socijalizacije kao dinamičnog procesa – konstantne dijalektike primarnih i sekundarnih socijalizacijskih aktera. U radu se istraživala važnost određenih aktera u životima studenata u formiranju njihovih političkih identiteta. Provedeno je istraživanje nad populacijom studenata Sveučilišta u Zagrebu. Uzorak je obuhvaćao 500 studenata s fokusom na ispunjenje kvota po spolu i području studijskog programa. Samo istraživanje polazilo je od tri osnovna istraživačka pitanja; (1) U kojoj mjeri i na koji su način povezane političke preferencije studenata i roditelja? (2) U kojoj mjeri su povezani političko ideološki stavovi (političke orijentacije) roditelja i studenata (u smislu lijevo/centar/desno)? (3) U kojoj mjeri su povezani politički stavovi (preferencije i orijentacija) studenata sa stavovima očeva te stavovima majka? Istraživanje je pokazalo kako su, u ponuđenim akterima, najveće značenje za formiranje političkog identiteta za studente i dalje imali njihovi roditelji. Potvrđena je i statistički značajna povezanost političke orijentacije studenata i one njihovih roditelja. U deskriptivnom smislu, veća usklađenost i političkih orijentacija i političkih preferencija vidljiva je na desnom političkom spektru nego li je to slučaj s lijevim političkim spektrom (iako i tamo postoji povezanost).

Ključne riječi

politički identitet, politička socijalizacija, studenti, roditelji, sociologija znanja

Uvod

Roditelji igraju ključnu ulogu u odgoju djece te uobičajena pretpostavka glasi da je dijete ogledalo vrijednosti svojih roditelja. Osim kulturnih i raznih ideoloških vrijednosti s kojima se dijete susreće pod istim krovom s roditeljima, roditelji usmjeravaju djecu za buduće tržište rada i suživot sa zajednicom. Primjerice, odabir osnovne škole gotovo je nemoguć bez roditeljskog izbora i suglasnosti; odabir srednje škole također je uvelike usmjeren roditeljskom

idejom i sugestijom; dok se odabir fakulteta onih učenika koji ga namjeravaju upisati nadzire prvenstveno iz njihove ideje, volje i želje za specijalizacijom, ponekad uz roditeljski savjet, no ipak manjeg roditeljskog utjecaja no u prethodna dva obrazovna koraka. Upravo na fakultetu pojedinac dobiva priliku razviti i nadograditi svoju kritičku misao te se susresti s novim razinama svijesti o stvarima i prirodi općenito, a pogotovo u području struke. Opće očekivanje glasi da je roditeljski utjecaj najjači u razdoblju djetinjstva i da će se smanjiti kako djeca postaju

starija. U tom trenutku drugi agenti političke socijalizacije, poput škola, vršnjačkih skupina ili dobrovoljnih udruga, počinju više utjecati na vrijednosne obrasce adolescenata /1/, /2/. Kultura se konzumira, producira i reproducira unutar obiteljskog konteksta, a roditeljska socijalizacija djece identificirana je kao ključni mehanizam za prijenos klasno specifičnih obrazaca ukusa /3/, /4/; dok Ilišin, vođena istraživanjima na istu temu, upućuje da roditelji nastoje kod svoje djece formirati vrijednosti koje sami posjeduju, ali i vrijednosti specifične za kulturu društva u kojem žive /5/.

Upravo na ovom tragu, a u okviru konceptualizacije istraživanja, zapitali smo se jesu li sklonosti spram određenih političkih opcija, a ujedno i političke orijentacije kod studenata, slične ili različite no one njihovih roditelja? Ako u obzir uzmemo karakteristike istraživane populacije krenuli smo od pretpostavke da, iako povezanost zasigurno postoji, kod studenata za formiranje njihova političkog stava veću važnost imaju neki drugi akteri nego li roditelji. Kako studenti uistinu na raspolaganju imaju veći raspon znanja, roditeljske spoznajne kategorije mogu doći u stanje tenzije s alternativnim izvorima informacija i znanja. Događa li se i u kojoj mjeri kognitivna disonanca u političkim stavovima studenata, ali i njihovih roditelja?

Sukladno navedenom, glavni cilj istraživanja bio je istražiti povezanost političkih preferencija i orijentacija roditelja (posebno očeva, a posebno majki) i studenata. Nadalje, uz analizu povezanosti deskriptivno su analizirane i osnovne dimenzije te povezanosti u okvirima određenih političkih opcija i orijentacija.

Teorijske pretpostavke rada

Bitna odrednica društvenog svijeta kojega smo i mi sami dio jest kolektivna dimenzija znanja. Upravo se na temelju zajedničkih znanja u okviru neke zajednice omogućuje suradnja, interakcija, udruženo djelovanje. Naime, da bismo mogli zajedno djelovati prema nekom cilju, na umu valja imati da 'kompromis društva' za sobom povlači svojevrsta pravila koja niz subjektivnih stvarnosti i percepcija postavljaju u red društvenosti. Društvena interakcija je u

tom smislu regulirana zalihom znanja koju nam pruža društvo, a koju mi internaliziramo tijekom procesa primarne i sekundarne socijalizacije. U ovom smislu, zalihu znanja možemo definirati kao zajednički rezervoar spoznaja o svijetu oko nas koji se *prenosi s generacije na generaciju, i koja pojedincu stoji na raspolaganju u svakodnevnom životu* /6/. No po pitanju zalihe znanja, bitno je postaviti naglasak na samu njenu dinamiku. To znači da se zaliha znanja izgrađuje; definira i redefinira tijekom situacijskih izazova svakodnevnog života pojedinca. Zaliha znanja u tom smislu, za pojedinca je jedan dugotrajan proces na koji utječe niz faktora. Ti utjecaji na znanje mogu se svesti na nekoliko komponenta; recipročnost perspektiva, socijalnu izvornost znanja, socijalnu distribuciju znanja te izmjenjivost perspektiva. Sve ove komponente odnose se prvenstveno na ostvarenje znanja u interakciji tj. onda kada jedna subjektivna dimenzija shvaćanja znanja priznaje drugu varijantu, varijantu one druge subjektivnosti u određenoj situaciji /7/, /8/.

No kako bismo ovoj, epistemološkoj skici koncepta *zalihe znanja* pružili konkretnije dimenzije, potrebno je razlučiti to znanje na različite spoznajne domene kojima se ono uozbiljuje u prostoru svijeta života. U tomu nam može pripomoći Schützova diferencijacija znanja koje koristimo u svakodnevnom životu. Sama zaliha znanja se kod njega sastoji od tri tipa znanja; Znanje umijeća najmanje je podložno promjenama. Ono je znanje rudimentalnih radnji poput govora, hodanja – osnovnih pretpostavki funkcioniranja čovjeka. Druga dimenzija znanja jest korisno znanje. Korisno znanje je socijalno naučeno, ali i socijalno regulirano znanje koje posjeduje relativno malu razinu promjenjivosti – npr. pisanje, učenje upravljanja automobila. Treća dimenzija znanja u okvirima svakodnevnog života (ili svijeta života) jest znanje recepata. Znanje recepata je tipizirano znanje djelovanja u okvirima različitih situacija. To je znanje, iako i samo standardizirano, podložno promjenama koje su pod utjecajem socijalizacijskih čimbenika s kojima pojedinac ulazi u interakciju (bilo da je to u okviru obrazovnog sustava, poslovnog, političkog kruga djelovanja). Znanje recepata predstavlja

kulturnu dimenziju znanja svakodnevnog života koja nam pomaže stvoriti smislenost i okvire odgovora na pitanje; na koje načine sudjelovati u društvu /7/. Berger i Luckmann pak u okviru vlastite terminologije raspravljaju znanje recepata kroz njegovu formaciju (unutar pojedinca) kroz faze primarne i sekundarne socijalizacije (odnosno internalizacije objektivne zbilje). Tako je, u njihovom razmatranju ovog tipa zalihe znanja bitna međuigra stečenih primarnih obrazaca djelovanja te interakcijskih sekundarnih obrazaca /6/.

Berger i Luckmann smatraju kako je primarna socijalizacija, socijalizacija signifikantnog drugog u kojoj pojedinac (dijete) nije više od onoga što mu npr. roditelji predstavljaju kao poželjno. Dijete je u tom smislu konstrukt odgajatelja jer je taj odgajatelj glavni autoritet pružanja znanja o svijetu. No primarna socijalizacija po njima završava ulaskom drugih aktera u proces socijalizacije osobe (djeteta). Dijete sekundarnom socijalizacijom dobiva alternativne znanja koje primarnu socijalizaciju postavljaju u stanje eventualnih napetosti. Naime, sekundarnom socijalizacijom javlja se svijest o generaliziranim stavovima drugih – društva u globalu u kojemu je primarno naučena forma znanja samo jedna od mnogih /6/. Drugim riječima, već postojeća, dobivena zbilja vrlo često se moraju revidirati pa i u nekim slučajevima odbaciti. No po tom pitanju, autori nadodaju da process socijalizacije nikada ne završava, već je ovisan o interakcijama i internalizacijama iskustava pojedinca.

No unatoč ovom prikazu, teško je primarnu socijalizaciju uzeti samo kao svojevrsnu tranzicijsku fazu stvaranja neke osobe koja, u kombinaciji sa principima sekundarne socijalizacije, uči postati osobom (kako ju je u konačnici definirao i Mead na kojeg se Berger i Luckmann u kontekstu socijalizacijskog aspekta teorije pozivaju). Primarna socijalizacija, kao i sam proces socijalizacije traje duže od djetinjstva (i faze odrastanja), ali pod drugačijim uvjetima. Naime, čak i u odrasloj dobi, konstantna refleksija na naučene obrasce ili na nove zahtjeve signifikantnih drugih, mijenjaju naše predodžbe o svijetu koji živimo. Signifikantni drugi (u ovom slučaju zbog slikovitosti možemo postaviti primjer roditelja), tijekom

velikog dijela čovjekova života nameću svoja očekivanja. U tom smislu, nije samo primarna socijalizacija pod utjecajem sekundarne, već je i sekundarna – jednom shvaćena, pod stalnim pritiskom primarne /6/. Ta dijalektika odnosa čini osobu osobom. To je dijalektika osobnih i društvenih odnosa u kojima osobni odnosi podrazumijevaju upliv emocija u interakcijski proces, dok društveni odnosi podrazumijevaju čovjekovo djelovanje u okviru određenih situacijskih uloga. Kako će se koja uloga izvesti (s kojom razinom uspješnosti i na koji način) ovisit će između ostalog i o onome što od nas traže signifikantni drugi – koji nas ponekad mogu vratiti ‘nekoliko koraka unazad’, ali i ‘pogurati naprijed’. Zaliha znanja se onda, sukladno ovoj teorijskoj raspravi, može definirati kao dinamika osobne funkcionalnosti u svijetu života kroz internalizaciju dijalektike primarne i sekundarne socijalizacije. Tko ćemo biti uvelike će ovisiti o, slikovito rečeno, vagi važnosti stavova signifikantnih drugih i generaliziranih drugih. Omjer ovih stavova, kroz čitav niz situacijski uvjetovanih interakcija, tvori društvenu osobu.

Politička socijalizacija i svijet života

U okviru svijeta života, zalihe znanja kojom funkcioniramo, političko znanje i politički identitet pojedinca možemo svrstati u okvire znanja recepata. Političko znanje konstruirano je na temelju osnovnih recepata i tipizacija funkcioniranja u građanskoj sferi. Politička znanja kod pojedinca omogućuju shvaćanje odnosa moći u društvu, ali i manipulaciju te moći u svoju korist. No političko znanje nije orijentirano samo na moć, ono je orijentirano i na određene kolektivne vrijednosti organizacije individualnog smisla društvenog svijeta. Drugim riječima, kroz političko znanje pojedinac zna kako bi svijet oko njega trebao biti organiziran (vrijednosno i hijerarhijski). No kao i svako znanje, a posebice znanje recepata - političko znanje je naučeno te je promjenjivo. Iz tog razloga može se opravdano govoriti i o posebnom tipu socijalizacije – političkoj socijalizaciji.

Politička socijalizacija može se definirati kao proces u kojemu pojedinac aktivno uči

i koristi društvene obrasce organiziranja i iskazivanja moći. Samom internalizacijom političke socijalizacije pojedinac oblikuje sebe, ali i društvo – u okviru različitih političkih opcija, pojedinac tvori sliku onoga što on ili ona jest te onoga kako bi društvo trebalo izgledati. Samim time, politička socijalizacija pojedincu pomaže da djeluje u kolektivu s određenim setom ideoloških vrijednosti /9/. No zašto je potrebno naglasiti poveznicu političke socijalizacije i koncepta spomenutih u prethodnom odlomku? Politička socijalizacija u ovome je radu shvaćena kao sociološka kategorija, odnosno društvena činjenica koja je sastavni dio šire društvene konstrukcije znanja. Tako definirana – kao svojevrsno znanje recepata, politička socijalizacija u međuodnosu s drugim faktorima socijalizacije, oblikuje pojedinca u formu osobe. Politička socijalizacija pojedincu pomaže oblikovati subjektivnu zbilju, koordinirati je s objektivnom zbiljom svakodnevice te na poslijetku pomaže razviti individualni (kolektivni) identitet. Pojednostavljeno; politička socijalizacija je prijenos određene forme kolektivnog znanja. No ovdje se valja upitati koje točno forme znanja, te tko na koga prenosi to znanje? Prije početka elaboracije samog istraživanja na temu političke socijalizacije potrebno je postaviti nekoliko epistemoloških uvjeta za promatranje fenomena u okviru sociologije svakodnevnog života. Ove dimenzije, iako djelomično spomenute ranije, valja sustavno ponoviti; (1) politička socijalizacija proces je internalizacije određenih formi kolektivnog znanja te kao takva spada u uže područje bavljenja *sociologije znanja*. (2) Politička socijalizacija dinamičan je proces koji nije specifičan za jednu dimenziju socijalizacije – ono se događa kroz cijeli život te je rezultat dijalektike primarne i sekundarne socijalizacije (ono se rasteže i kroz primarnu i kroz sekundarnu socijalizaciju). (3) Kako su politički stavovi definirani u okviru znanja recepata oni su u velikoj mjeri podložni mijenama. (4) Kontekst svakodnevnog života i već spomenuta dijalektika primarne i sekundarne (političke) socijalizacije naznačuju svojevrsnu uvjetnu stabilnost političkih stavova – oni ovise o interakcijskim procesima te izloženosti pojedinca

različitim oblicima kognitivne disonance (kognitivnog konflikta unutar nas samih - generiranog iskustvom suprotnih stavova u okviru interakcijskih procesa). (5) Iako postoje naznake odnosa moći (npr. generacijski monopol nad prijenosom političkih znanja) u okvirima stvaranja političkih stavova, ti odnosi moći nisu fiksni te ne postoji determinirana, u potpunosti jasna, kauzalna hijerarhijska struktura prijenosa navedenih znanja. Drugim riječima svi akteri političke socijalizacije kroz čovjekov život posjeduju određenu formu moći nad mijenama političkih stavova. Moć u procesu političke socijalizacije dinamičan je fenomen ovisan o velikom broju društvenih i kontekstualnih faktora – npr. roditelji u velikoj mjeri mogu utjecati na političke stavove svoje djece, ali u jednakoj mjeri pod određenim uvjetima kroz život, djeca mogu promijeniti političke stavove roditelja. Uz ove točke, potrebno je spomenuti i distinkciju političkih preferencija i političke orijentacije. To su ujedno i temeljni fenomeni ovoga rada. Naime, u ovome radu političke orijentacije odnose se na osnovne ideološke odrednice koje se koriste pri konstrukciji vlastitog političkog identiteta. Za potrebe ovoga rada, ove odrednice prikazane su u obliku skale koja je izražavala tri osnovne točke (s dvije krajnosti); lijevo, centar, desno. Drugi pojam koji se koristi u ovome radu jesu političke preferencije. Za razliku od političkih orijentacija, političke preferencije mjere specifične stranačke simpatije ispitanika. Politička preferencija jest pojedinčev odabir određene stranačke opcije. U tom kontekstu, političke preferencije specifičnije su od političkih orijentacija, budući da u određenim političkim orijentacijama postoji veći broj stranaka od kojih pojedinac odabire najbližu sebi samom.

Važnost ovih napomena biti će evidentna u daljnjoj elaboraciji opsega spoznaje koji je postignut ovim radom. Iako su kroz istraživanja (te kasnije u rezultatima) prikazane određene povezanosti političkih stavova roditelja i studenata, te povezanosti još uvijek nisu obogaćene shvaćanjem smisla i dinamike same političke socijalizacije kod roditelja i studenata. Drugim riječima, predstavljeno

istraživanje samo je jedan korak obuhvatnije studije fenomena političke socijalizacije. Kvantitativni podaci koji će biti predstavljeni u tom smislu imaju svoje granice, koje se u daljnjim istraživanjima ove teme predlažu proširiti korištenjem kvalitativne metodologije kako bi se odgovorilo na sva pitanja i zahtjeve postavljena u epistemološkim napomenama.

Dosadašnja istraživanja odnosa fenomena političke socijalizacije i obitelji

Kako su izgledala dosadašnja istraživanja fenomena političke socijalizacije? Ona su u velikoj mjeri bila orijentirana kvantitativno. Hannah Arendt, jedna od najvećih suvremenih političkih mislilaca, svoj rad *Smisao politike* započinje tezom da se političko tijelo gradi na obitelji i razumije u slici obitelji /10/, dok se u klasičnoj literaturi o političkoj socijalizaciji obitelj smatra najvažnijom odrednicom stavova i ponašanja mladih /11/, /2/. Neosporno je da roditelji vrše ogroman utjecaj na vlastitu djecu zauzimajući ulogu njihovog primarnog socijalizacijskog agensa. Obiteljskom interakcijom djeca postaju dionicima roditeljske zbilje iskustava i interpretacija svijeta života, izgrađujući tako prve stereotipe i obrasce ponašanja, istovremeno usvajajući kulturne vrijednosti i društvenu svijest (ćudoređe).

Nadalje, utjecaj roditelja utvrđen je za poprilične ishode stavova i ponašanja. Prvo, roditelji djeci prenose politička znanja, svijest, interes, norme i vrijednosti /12/, /13/, /14/, /2/; a samim time djeca poprimaju obilježja generaliziranog drugog usvajajući rodne, društvene i druge uloge. Srodnim radovima došlo se do uvida kako obitelj uspješno prenosi identifikaciju stranke, glasovanje i preferencije glasa /15/, /16/, dok su Niemi, Ross i Alexander otkrili jaču sličnost roditelja i djeteta u stavovima među studentima nego na ne-studentima, što su obrazložili tvrdnjom da roditelji snažnije utječu na stavove svoje djece u obitelji s visokim socioekonomskim statusom nego u obiteljima s relativno niskim socijalno-ekonomskim statusom /17/, /2/.

Međugeneracijski prijenos političkih stavova i ponašanja nedvojbeno vodi do sličnosti stavova između generacijskih kohorti.

No, u nekim slučajevima sličnosti dolaze do izražaja dok su u nekima zastupljene slabije. Alternativno objašnjenje drži da roditelji i djeca imaju slične političke stavove zbog toga što je svaki član obitelji izložen istim društvenim utjecajima. Također, sličnosti u političkim stavovima mogu se objasniti istim klasnim položajem i klasnim markerima, primjerice da su roditelji i djeca izloženi sličnim medijima, da imaju prijatelje i poznanike sličnih stavova i slično /18/. No, postoje istraživanja koja ukazuju na neovisnost povezanosti stavova i političkih orijentacija roditelja i djece. Prema socijalizacijskom istraživanju Roberta Hessa i Judith Torney sa Sveučilišta u Chicagu, obitelj ima malo, ako ikakvu mogućnost prenošenja idiosinkratskih stavova. Umjesto toga, njihov utjecaj je ograničen na zauzimanje i na jačanje već konsenzualno izgrađenih stavova /19/, /18/; dok prema istraživanju Sveučilišta u Michiganu zvanom „Prijenos političkih vrijednosti od roditelja do djece“, M. Kent Jennings i Richard Niemi izvještavaju o relativno niskim korelacijama između roditeljskih stavova i stavova njihove adolescentske djece /20/.

Također, istraživanja su pokazala da su obrazovanost i društveni status roditelja varijable od velikog značaja za prijenos vrijednosti s roditelja na dijete. Pokazalo se da roditelji sa završenim višim stupnjem obrazovanja u većoj mjeri kontroliraju slobodno vrijeme svoje djece potičući „širokoumlje i samoostvarenje“, dok roditelji s osnovnim ili srednjim obrazovanjem više vrednuju „konzervativne vrijednosti“ /21/, /22/; isto istraživanje pokazalo je još kako roditelji iz srednje klase više ističu važnost dječje slobode, dok roditelji iz radničke klase svojoj djeci naglašavaju važnost poštivanja socijalnih normi.

Spomenuta istraživanja u generalnom smislu istaknula su značajnu povezanost političkih stavova djece i njihovih roditelja, dok se intenzitet te povezanosti mijenja s obzirom na određene faktore. U našem smo istraživanju naime krenuli nešto drugačijim putem. Uzimajući u obzir prethodno definirane teorijske odrednice, krenulo se promatrajući kvantitativne podatke kao početne točke za širu problematizaciju fenomena političke socijalizacije u Republici Hrvatskoj. Šira problematizacija političke

socijalizacije, uključivala bi kvalitativno promišljanje, odnosno analizu značenja i iskustva procesa političke socijalizacije u životu određene homogene populacije. U tom smislu u radu se krenulo od uže definirane populacije (u našem slučaju studenata Sveučilišta u Zagrebu). No kako bismo mogli uopće govoriti o značenjima te kako bismo mogli detaljnije fokusirati pitanja kvalitativne faze, bilo je potrebno ući u razmatranje osnovnih razina i odrednica povezanosti političkih preferencija roditelja i studenata. Tako je opseg ovoga rada ograničen i određen svojom orijentacijskom svrhom u korist daljnjih kvalitativnih, fenomenoloških studija.¹

Metodologija

Osnovni cilj ovoga rada, a sukladno svim dosadašnjim napomenama bilo je istražiti povezanost roditeljskih i studentskih političkih preferencija. U tom smislu postavljena su osnovna istraživačka pitanja. (1) U kojoj mjeri i na koji su način povezane političke preferencije studenata i roditelja? (2) U kojoj mjeri su povezani političko ideološki stavovi roditelja i studenata (u smislu lijevo/centar/desno)? (3) U kojoj mjeri su povezani stavovi studenata sa stavovima očeva te stavovima majka? Odgovorima na ova pitanja istražuju se osnovni smjerovi povezanosti obitelji i političke socijalizacije studenata Sveučilišta u Zagrebu i njihovih roditelja.

Za potrebe rada, koncept „političke preferencije“ koji obuhvaća skup političkih želja i uvjerenja te je neizostavan dio društvenog i povijesnog konteksta, operacionaliziran je putem dvije varijable – političke orijentacije i stranačkog opredjeljenja. Operacionalizacija kons-

trukta političke orijentacije preuzeta je od „Barometra hrvatskoga društva“² kojim se u razdoblju od 2014. do 2016. godine u sklopu Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar prikupljala građa raznog tematskog raspona na populaciji Republike Hrvatske. Konstrukt političke orijentacije studenata mjereno je ljestvicom od 0 - što označava izrazito lijevo, do 10 - što označava izrazito desno, dok je stranačko opredjeljenje studenata i njihovih roditelja (prema iskazima studenata) mjerena pitanjem: „Da se danas održavaju parlamentarni izbori, što mislite za koju političku opciju biste glasovali Vi osobno/Vaš otac/Vaša majka?“.

Podaci su prikupljeni pomoću upitnika metodom ankete u online formi preko platforme za izradu upitnika *Surveygizmo*; dok se željenim sudionicima istraživanja pristupilo putem društvenih mreža na način da se kontaktiralo administratore većih studentskih Facebook grupa te su isti prosljedili anketni upitnik članovima grupe.³

Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja sastavljen je od djela populacije studenata s četiri sastavnice Sveučilišta u Zagrebu: biomedicinske, tehničke, društveno-humanističke i umjetničke sastavnice; ravnomjernog omjera spram one u populaciji s ostvarenim brojem od 500 studenata. Uzorak je biran iz populacije studenata Sveučilišta u Zagrebu na način da se iz svakog područja znanosti koje se studira na Sveučilištu (biomedicinske, tehničke, prirodne, društveno-humanističke) odredila kvota studenata, proporcionalno udjelu studenata koji studiraju određeno znanstveno područje. Upitniku je pristupilo 867 ispitanika, od kojih 367 nije ispunilo upitnik do kraja ili nisu odgovorili na neka pitanja; iz

¹ No unatoč teorijski definiranoj orijentacijskoj svrsi, podaci sami po sebi mogu naznačiti određene povezanosti koje mogu biti vrijedan znanstveni doprinos po pitanju saznanja o političkoj socijalizaciji.

² Političke orijentacije i izbor (2015), Pilarov Barometar hrvatskog društva, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, <http://barometar.pilar.hr/rezultati-2015/2015-07-01-12-31-41/osnovne-orijentacije.html>, pristupljeno 2.8.2020.

³ Prilikom poopćavanja rezultata istraživanja treba biti svjestan nedostataka povezanim s načinom izbora jedinica

uzorka. U istraživanju smo koristili kvotni uzorak koji ne omogućuju poopćavanje rezultata istraživanja na populaciju. S druge strane studentska populacija u velikoj mjeri (gotovo transkulturalno) koristi društvene mreže i to *facebook* kako u privatnoj, tako i u akademskoj komunikaciji /23/, pa se može pretpostaviti da smo istraživanjem kvalitetno obuhvatili ciljanu populaciju. Neovisno od obuhvata ciljane populacije prilikom tumačenja rezultata treba uzeti u obzir i neprobabilističku narav korištenog uzorka.

tog razloga završna brojka uzorka iznosi 500 ispitanika. U sljedećoj tablici vidljiv je odnos obilježja dobivenog uzorka i parametara popula-

cije prema Nacionalnom istraživanju „EUROSTUDENT VI“ iz 2019. godine koje je pružilo uvid u sociodemografske i socioekonomske karakteristike studentske populacije /24/:

Odabrane sociodemografske karakteristike studenata pojedinih sastavnica Sveučilišta u Zagrebu		Uzorak (%)	Populacija (%)	Odstupanje ($\mu(\%) - n(\%) = \%$)
Sastavnica Sveučilišta u Zagrebu	Biomedicinska	10,8	10,8	/
	Tehnička	26	26	/
	Društveno-humanistička	61	61	/
	Umjetnička	2,2	2,2	/
Spol	Muški	28	38,9	10,9
	Ženski	72	60,7	11,3
	Neopredijeljeni	/	0,4	0,4
Tip studenta prema programu plana nastave	Redoviti student	92,4	72	20,4
	Izvanredni student	7,6	28	21,4
Stupanj studija	Preddiplomski	52,6	52,8	0,2
	Diplomski i integrirani	45,4	46,4	1
	Poslijediplomski	2	0,8	1,2

Planirani uzorak je proporcionalni kvotni uzorak. Omjer sudionika istraživanja ovisno o sastavnicama Sveučilišta zadovoljava raspodjelu istih u populaciji, dok je omjer studenata ovisno o stupnju studija (preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studij) gotovo identičan; nešto manja odstupanja u odnosu na populacijske parametre realizirali smo u kvotama spol sudionika i tip studenta prema programu plana nastave (redovni i izvanredni).

Nedostatci istraživanja

Prikupljanje podataka provedeno je u periodu od 5. do 17. travnja. Kako bi etično postupanje tijekom istraživanja bilo osigurano, upitnik je u potpunosti bio anonimn a te se ni u kojem trenutku nije otkrivao identitet studenta. Također, sudionici su bili slobodni u bilo kojem trenutku odustati od ispunjavanja upitnika i preskočiti eventualno neugodna pitanja, te im je objašnjeno da će se njihovi podaci koristiti isključivo za statističke analize na grupnoj razini.

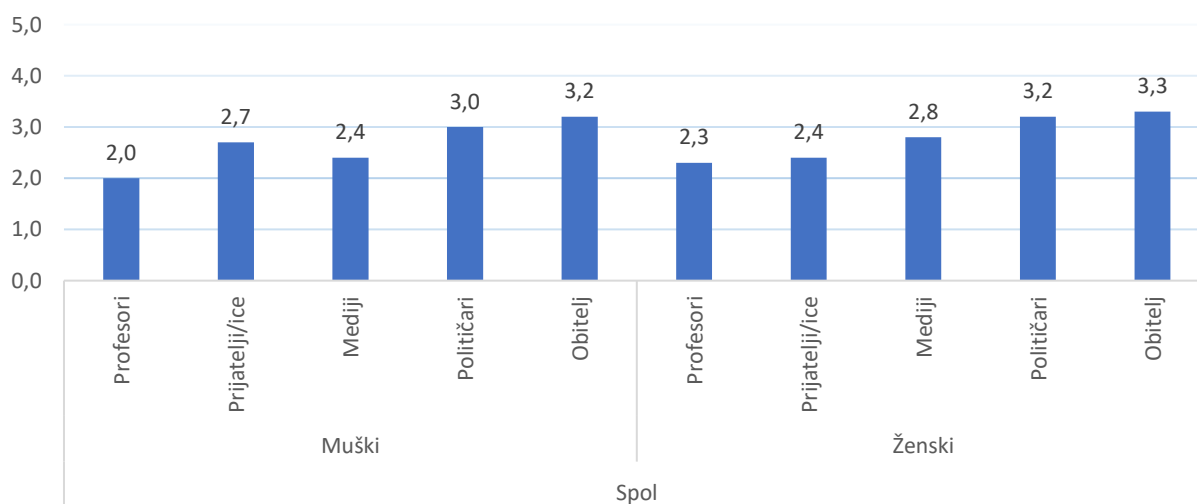
Na temelju ljestvice osobne i roditeljske političke orijentacije formirane su tri skupine („lijeva“, „centar“, „desna“) ovisno o odgovoru ispitanika. Također, za jednostavniju interpretaciju podataka i usuglašavanje s taksonomijom dosadašnjih teorija i koncepata, tip političke orijentacije „niti lijevo niti desno“ zamijenjen je pojmom „politički centar“. Pri izjašnjavanju stranačkog opredjeljenja, stranke s frekvencijom odgovora manjom od 10 grupirane su pod „Ostalo“ i čine 9 % ukupnog uzorka. Podaci o političkoj orijentaciji i stranačkom opredjeljenju roditelja prikupljeni su prema iskazima studenata, a ne roditelja samih, čime je jednim dijelom narušena vjerodostojnost podataka. Premda velika većina populacije koristi društvene mreže putem kojih se moglo pristupiti upitniku, izostavljen je onaj dio populacije koji ne koristi društvene mreže poput *Facebooka*, *Messengera* i *WhatsApp* i koji tako nije mogao pristupiti upitniku.

Rezultati

Na samom početku predstavljanja rezultata i odgovora na osnovna istraživačka pitanja, potrebno je ukazati na specifičnosti političke socijalizacije kod studenata koji su obuhvaćeni našim uzorkom. Naime, u grafikonu 1. vidljivo je u kojoj su mjeri pojedini akteri bili važni za ostvarenje političkih preferencija i stavova studenata. Mjerna ljestvica kretala se od 1 do 5 pri čemu je 1 označavalo najmanji stupanj

važnosti, a 5 najveći. Studenti u uzorku u prosjeku su naime ocijenili da najvišu razinu važnosti za formiranje njihovih političkih stavova imaju upravo obitelj s jedne strane (3,2 za muškarce te 3,3 za žene), te sami političari s druge (3 za muškarce, a 3,2 za žene). U okviru uzorka, profesori su ocijenjeni kao akteri koji (između ponuđenih) imaju najmanju razinu važnosti za formiranje političkog stava studenata i studentica.

Grafikon 1. Mjera u kojoj su navedeni akteri važni na formiranje političkog stava studenata ovisno o spolu studenata

Dakle, kao što je već naznačeno i u teorijskom dijelu, iz ovog grafikona vidljivo je kako je obitelj i dalje jedan od glavnih čimbenika (faktora) ostvarenja političkog identiteta pojedinca (u našem slučaju studenata Sveučilišta u Zagrebu. No kakva je konkretno povezanost političkih orijentacija studenata i studentica i njihovih očeva i majki? Na ovo pitanje može se odgovoriti pogledom na tablicu 1.1., tablicu 1.2. Naime po pitanju političkih orijentacija studenata i političkih orijentacija očeva

(Tablica 1.1.) potvrđena je statistički značajna povezanost ($p < 0,05$). U deskriptivnom smislu; ukoliko su se studenti izjasnili u lijevom političkom spektru, utoliko su u 50,2% slučajeva lijevima okarakterizirali svoje očeve. U slučajevima ukoliko su se studenti izjasnili kao pripadnici desnijih političkih opcija, utoliko su političke orijentacije svojih očeva ocijenili desnijima u 85,8% slučajeva.

Tablica 1.1. Povezanost političkih orijentacija studenata/studentica i očeva (n=500)

		Politička orijentacija oca		
		lijevo	niti lijevo niti desno	desno
Politička orijentacija studenta	Lijevo	50,2%	15,1%	34,7%
	Niti lijevo niti desno	19,9%	43,5%	36,6%
	Desno	5,8%	8,3%	85,8%

($\chi^2(4, N = 500) = 155,040, p < 0,05, \text{Cramér's } V 0,394$)

I po pitanju političkih orijentacija studenata i studentica i majki postojala je statistički značajna povezanost ($p < 0,05$). Studenti i studentice koji su se izjasnili u okvirima lijevih političkih opcija, ocijenili su da njihove majke imaju lijeve političke stavove u 60,3% slučajeva. Po pitanju desne opcije, studenti i studentice koji su se okarakterizirali u desnom spektru, svoje majke ocijenili su "desnijima" u 75,8% slučajeva (tablica 1.2). U deskriptivnoj usporedbi dviju tablica vidljivo je (u spektru li-

jevih stavova) kako su majčini stavovi komplementarniji studentskima (60,3%) do li očevi (50,2%). No u spektru desnijih stavova komplementarnost roditeljskih i studentskih stavova viša je kod očeva (85,8%) nego li kod majki (75,8%). Valja naglasiti kako postoji sličan trend i po pitanju povezanosti stavova majki i očeva (što je vidljivo i s obzirom na povezanost varijabli), no u deskriptivnom smislu, možemo razmatrati intenzitet samog trenda te u kojoj se orijentaciji trend manifestira posebno kod majki, a posebno kod očeva.

Tablica 1.2. Povezanost političkih orijentacija studenata/studentica i majki (n=500)

		Politička orijentacija majke		
		lijevo	niti lijevo niti desno	desno
Politička orijentacija studenta	Lijevo	60,3%	14,6%	25,1%
	Niti lijevo niti desno	22,4%	48,4%	29,2%
	Desno	12,5%	11,7%	75,8%

($\chi^2(4, N = 500) = 172,420, p < 0,05, \text{Cramér's } V = 0,415$)

Ono što je također bitno za naglasiti u okviru tablice 1.1. i tablice 1.2. jest mala razina suprotnosti između stavova roditelja i studenata. Naime i u slučaju očeva i u slučaju majki, studenti koji su se odredili u okvirima desnijih stavova, lijeve stavove imali su u znatno manjem postotku – npr. studenti koji su se odredili desnije na ljestvici političke orijentacije, svoje očeve svrstali su u kategoriju lijevijih orijentacija u 5,8% slučajeva (kod majka 12,5%). No oni koji su se odredili u lijevom spektru, svoje roditelje su desnijima odredili kod očeva u 34,7% slučajeva, a kod majka u 25,1% slučajeva.

Nakon ispitivanja osnovnih povezanosti s političkim orijentacijama ušlo se u dodatnu elaboraciju povezanosti roditeljskih i studentskih političkih stavova i to u okvirima političkih stranaka kojima su privrženi. Povezanost privrženosti političkim strankama kod studenata i njihovih roditelja ispitana je kroz tablicu 1.3 i tablicu 1.4. U oba slučaja (i po pitanju očeva i po pitanju majka) potvrđena je statistička značajnost povezanosti. Daljnjim uvidom u tablicu krostabulacija mogu se uočiti slični trendovi koji su bili vidljivi i u tablicama 1.1. i 1.2. Studenti koji su kao glavnu političku opciju odabrali HDZ, u 76,5% slučajeva smatrali su da je

upravo ta opcija i glavna opcija njihovih očeva. Po pitanju (prema glasovima birača na prethodnim parlamentarnim izborima) drugog najučestalijeg stranačkog odabira SDP-a, studenti

koji su se okarakterizirali kao glasači SDP-a, u 62,4% ocijenili su kako je SDP odabir i njihovih očeva. No u tablicama 1.3. i 1.4. može se zapažiti i podatak koji će se također pokazati relevantnim za konstrukciju daljnjih istraživanja ove teme. To je podatak o novijim opcijama bilo s „desnijeg“ ili „ljevijeg“ političkog spektra te povezanosti studentskih odabira i odabira roditelja. U ovu analizu, budući da je riječ o podacima iz 2019. godine, ušle su stranke: MOST, ŽIVI ZID, SIP, DP Miroslava Škore. Iz tablice 1.3. vidljivo je da su studentice i studenti koji su za političku opciju odabrali MOST, smatrali da je MOST odabir i njihovih očeva u 52,6%. Studentice i studenti koji su se opredijelili za MOST smatrali su u 10,5% slučajeva da je stranka njihovih očeva HDZ, a u 26,3% slučajeva pak se nisu mogli procijeniti.

Studenti i studentice pak, koji su se opredijelili za Živi zid, u 42,9% su ocijenili da je politička opcija njihovih očeva HDZ, u 21,4% SDP, a u 14,3% MOST. Po pitanju Domovinskog pokreta Miroslava Škore, studenti koji su

odabrali ovu političku opciju smatrali su da njihovi očevi kao političku opciju preferiraju HDZ u 35,7% slučajeva, 7,1% slučajeva SDP te 7,1% Most. Važno je naglasiti kako je politička opcija

Živog zida u okviru našega uzorka bila studentska opcija, dok je kod roditelja bila zastupljena u manjem intenzitetu (0,5% kod očeva i 3% kod majki).

Tablica 1.3. Povezanost privrženosti političkim strankama kod studenata/studentica i očeva (N=500)

		Politička stranka oca				
		HDZ	MOST	SDP	ŽIVI ZID	Ne znam/Ne mogu procijeniti
Politička stranka studenata	HDZ	76,5%	4,4%	4,4%		13,2%
	MOST	10,5%	52,6%	5,3%		26,3%
	SDP	12,9%	7,9%	62,4%		13,9%
	SIP	31,8%	4,5%	18,2%		31,8%
	ŽIVI ZID	42,9%	14,3%	21,4%		14,3%
	Ostalo	33,3%	2,2%	20,0%		26,7%
	DP Miroslava Škore	35,7%	7,1%	7,1%		21,4%
	Ne znam/Ne mogu procijeniti	23,7%	2,5%	17,2%	,5%	48,0%

(χ^2 (49, N = 500) = 351,558 p < 0,05, Cramér's V 0,317

Tablica 1.4. Povezanost privrženosti političkim strankama kod studenata/studentica i majki (N=500)

		Politička stranka majke				
		HDZ	MOST	SDP	ŽIVI ZID	Ne znam/Ne mogu procijeniti
Politička stranka studenta	HDZ	76,5%	1,5%	7,4%	1,5%	10,3%
	MOST	13,2%	50,0%	7,9%		18,4%
	SDP	9,9%	6,9%	64,4%	2,0%	10,9%
	SIP	31,8%	13,6%	13,6%		27,3%
	ŽIVI ZID	28,6%	21,4%	28,6%		21,4%
	Ostalo	28,9%	2,2%	15,6%		31,1%
	DP Miroslava Škore	42,9%	14,3%	7,1%		21,4%
	Ne znam/Ne mogu procijeniti	16,7%	4,5%	20,2%	,5%	48,5%

Rasprava

Politička socijalizacija dvosmjerni je proces. Ne samo da su roditelji faktor uspostave određenih političkih orijentacija djece, već i djeca mogu biti taj faktor za roditelje. U okvirima fenomenološke tradicije u sociologiji znanja, u okvirima političke socijalizacije događa se konstantna dijalektika primarno socijalizacijskih i sekundarno socijalizacijskih čimbenika. U tom smislu, možemo pogledati koliko važnost studenti pridaju određenim akterima pri uspostavi vlastite političke orijentacije. To je na prvom mjestu obitelj, a zatim iskustvo koje su studenti i studentice imali s političkim akterima (bilo da je ono pozitivno ili negativno). Primarna socijalizacija nudi osnovne vrijednosne, odnosno ideološke dimenzije znanja no daljnji tijek interakcije u određenoj mjeri dovodi do promjena u strukturi ideoloških stavova studenata. Valja napomenuti kako su studenti i studentice Sveučilišta u Zagrebu ocijenili, u lepezi aktera njihova političkog stava, da profesori na fakultetima imaju najmanji utjecaj na njihove stavove. Ovaj podatak ide u korist argumentacije da se na Sveučilištu fokus postavlja na znanstveno-istraživačku i obrazovnu djelatnost koja bi trebala biti lišena ideoloških dimenzija stvarnosti. Ta važnost obitelji pri uspostavi političkih orijentacija studenata vidljiva je i u usporedbi studentskih i roditeljskih stavova prikazanih u rezultatima. Postojala je naime, značajna razina povezanosti i komplementarnosti političkih opcija (i orijentacije) studenata i političkih opcija (i orijentacije) majki i očeva. Iz rezultata se također može vidjeti važnost sekundarno socijalizacijskih čimbenika i to u dva smjera. Prvi je onaj u kojemu su dominantne političke stranke jedne ideološke opcije koju imaju roditelji, kod studenata zamijenjene alternativama u istom ili sličnom političkom spektru [npr. u desnom spektru roditelji HDZ, a djeca Domovinski pokret (u 42,9% majke, 35,7% očevi slučajeva odabira Domovinskog pokreta kod studenata)]. Ovaj slučaj ipak je specifičan za desnije političke opcije. Drugi smjer u kojemu se može naznačiti važnost sekundarno socijalizacijskih čimbenika jest onaj u kojemu su se studenti izjasnili suprotno od

političkih opcija svojih roditelja. Ta politička suprotnost u najvećoj je mjeri bila vidljiva u studentskom odabiru Živog zida, u kojemu su svoje roditelje kao simpatizere HDZ-a ocijenili u 28,6% kod majki, a 42,9% kod očeva. Pri ovom podatku je važno naglasiti kako gotovo da i nije bilo roditelja koje su studenti ocijenili kao simpatizere Živoga zida.

Ono što je potrebno naglasiti u kontekstu rasprave rezultata jest mogućnost razmatranja političke socijalizacije kao dinamičnog fenomena. U tom smislu, političku socijalizaciju, odnosno formaciju političkih stavova (u našem slučaju) studenata možemo definirati kao svojevrsno znanje recepata. To znanje tipizira političke, ali i ideološke smjernice organizacije i internalizacije svijeta života. No kao što naglašava i Schütz, to znanje podložno je promjenama u većoj mjeri nego li su to drugi tipovi znanja. No promjene se događaju kroz već spomenutu dijalektiku primarno socijalizacijskih i sekundarno socijalizacijskih čimbenika. Drugim riječima, roditelji nam pružaju prve primjere znanja o savladavanju svijeta, a među njima su i politički, vrijednosni okviri. Ti okviri u našim rezultatima mogu se naznačiti u sagledavanju povezanosti preferencija studenata i roditelja no točan smjer nije bilo moguće odrediti. Kako smo u teorijskom dijelu i naglasili – iako roditelji uvelike generiraju stavove djece – u daljnjem procesu sekundarne socijalizacije, djeca se vraćaju u okrilje primarne socijalizacije unutar koje mogu promijeniti stavove svojih roditelja. Na koje načine se događa ova veza primarne i sekundarne socijalizacije može biti naznačeno u daljnjim istraživačkim fazama elaboracije fenomena političke socijalizacije kod studenata. U tom smislu, iskustva i značenja koja se pridaju fazama (političke) socijalizacije od velike su važnosti za stvaranje obuhvatnije slike fenomena i međuodnosa roditelji – student.

Zaključak

Osnovni istraživački ciljevi ovog rada bili su istražiti povezanost roditeljskih i studentskih stavova o političkim orijentacijama i političkim preferencijama. U samoj srži poveznice empirije i teorije postavljen je koncept

političke socijalizacije kojemu se pristupilo iz aspekta sociologije znanja. Naime, politička socijalizacija u okvirima teorije pripada znanju receptata koje je u najvećoj mjeri podložno promjenama. To je struktura znanja kojom stupamo u interakciju svakodnevnog života – bilo u političkom, socijalnom, ekonomskom, kulturnom smislu. Politička orijentacija suodređuje naše tipično djelovanje. No ta socijalizacija u svojim mijenama prolazi kroz faze u kojima naše stavove (pa i one političke) određuju signifikantni, a zatim generalizirani drugi. To se u okvirima populacije koju smo proučavali može vidjeti u važnosti koju studenti pridaju određenim akterima pri konstrukciji njihova političkog identiteta. To su i dalje u prvom redu roditelji, a zatim sami političari, mediji, prijatelji, profesori. No, daljnjom elaboracijom mogu se potvrditi povezanosti konkretno roditeljskih političkih stavova i onih studentskih. Sve ovo naznačuje i drugu teorijsku napomenu u kojoj je politička socijalizacija dinamičan proces strukturacije, dekonstrukcije, rekonstrukcije političkih vrijednosti i preferencija. Visoka usklađenost političkih stavova i orijentacija roditelja i studenata i dalje naznačuje važnost primarne socijalizacije; to se moglo vidjeti u komplementarnosti studentskih preferencija i onih roditeljskih. Ono što se moglo vidjeti iz dekriptivnog pogleda jest činjenica da se veća razina komplementarnosti roditeljskih i studentskih stavova događa u okvirima desnih političkih opcija. Komplementarnost je vidljiva i na lijevim opcijama, ali ta je komplementarnost niža u odnosu na onu u desnih opcija. Nadalje, u pogledu na međuosnos studentskih i roditeljskih stranačkih preferencija mogu se iščitati dva osnovna fenomena. Prvi je onaj u kojemu se događa prijenos političkih stavova u okvirima obitelji. Iako se ne može potvrditi da se taj prijenos uistinu događa hijerarhijski (s roditelja na studente), studenti koji imaju određene političko-ideološke vrijednosne stavove sličnim stavovima okarakterizirali su svoje roditelje. Dakle događa se ujednačenost strukture znanja unutar obitelji. Koji su osnovni razlozi ovog prijenosa te kakva su iskustva tog prijenosa valja istražiti u

narednim istraživačkim fazama. Drugi fenomen je onaj u kojemu su studenti i roditelji imali suprotne političke vrijednosti. U ovome je svakako vidljiv utjecaj sekundarno socijalizacijskih čimbenika, ali i interakcija tih čimbenika s tipom obiteljskog života.

No uz dobivene podatke otvaraju se nova pitanja na koja se konkretnije može odgovoriti kvalitativnim putem. Ovim radom dobivaju se ograničeni uvidi u političku socijalizaciju kao na dinamiku prijenosa određenog tipa znanja. Mogu se vidjeti povezanosti znanja studenata i obitelji (roditelja), ali se ne može vidjeti samo iskustvo te političke socijalizacije, ne mogu se naznačiti značenja koja studenti pridaju političkom znanju u okviru njihove obitelji. Je li za učestaliji prijenos desnih stavova važna autoritarnost roditelja? Je li, u istom tonu, za odluku potpore alternativnim novim strankama (npr. Živi zid) također važna autoritarnost kojoj se studenti nisu željeli “pokoriti”? Isto tako, kroz ovaj rad ne može se naznačiti kakvo značenje studenti pridaju drugim socijalizacijskim čimbenicima u formaciji političkih znanja i preferencija – na koje načine ta nova politička znanja suodređuju interakciju kakvu studenti imaju sa svojim roditeljima? Mijenjaju li i na koje načine, u kojim situacijama i roditelji svoje ustaljene političke stavove u interakciji sa svojom djecom?

Predstavljeno istraživanje karakterizira dakle, ograničenost dohvata spoznaje samog fenomena. Ograničenost se očituje u kvantitativnoj prirodi podataka u kojoj možemo naznačiti osnovne dimenzije povezanosti te prezentirati okvirnu sliku komplementarnosti stavova dvije generacije. No ovim istraživanjem ne možemo govoriti o značenjskim, iskustvenim dimenzijama političkih preferencija koje su građene kroz kompleksan odnos primarno socijalizacijskih i sekundarno socijalizacijskih čimbenika. Zato ovo istraživanje nudi nove mogućnosti dodatne fokusiranosti fenomena političke socijalizacije. Kada se otkrila ova povezanost i nakon što se dobio uvid u osnovne razine ujednačenosti stavova studenata i roditelja može se ispitati kakva su iskustva ove ujednačenosti. Dakle kroz daljnja kvalitativna istraživanja mogu se proniknuti

sve dimenzije koje valja proučiti u okvirima promatranja ove teme u sklopu sociologije znanja. Tko, na koje načine i zašto tvori naše političke preferencije – kakvo je iskustvo političkog prijenosa znanja odnosno dijaloga između studenata i njihovih roditelja? Kvantitativni podaci pokazali su povezanost, ali tu povezanost valja razumijeti u njenom punom smislu, u smislu u kojemu je razumijevanje kao okosnicu sociologije zamislio Max Weber /25/.

Bilješke

- /1/ Plutzer, E. (2002). Becoming a Habitual Voter: Inertia, Resources, and Growth in Young Adulthood. *American Political Science Review*, 96(1), 41-56.
- /2/ Quintelier, E. et al. (2007). Parental Influence on Adolescents' Political Participation: A Comparison of Belgian, Canadian and Romanian Survey Data. *Political Socialisation at Örebro* 8-10, 2007.
- /3/ Ter Bogt, T. F. M., Delsing, M. J. M. H., Van Zalk, M., Christenson, P. G. i W. H. J. Meeus (2011). Intergenerational Continuity of Taste: Parental and Adolescent Music Preferences, *Social Forces*, 90 (1), 297-319.
- /4/ Trbojević, F. (2019). Kulturni kapital mladih: preferencije i transmisija popularnih glazbenih žanrova među studentima Sveučilišta u Zagrebu. *Medijska istraživanja*, 25 (2), 45-67.
- /5/ Ilišin, V. (2011). Vrijednosti mladih u Hrvatskoj. *Politička misao*, 48 (3), 82-122.
- /6/ Berger, P.L., Luckmann, T. (1992). *Socijalna konstrukcija zbilje*. Naprijed: Zagreb.
- /7/ Schutz, Alfred (1967) *Collected Papers I, The Problem of Social Reality*. Martinus Nijhoff: Hague.
- /8/ Dragojević, R. (1996). Životnosvjetovni krajolik "dobro-obaviještenog" Alfreda Schütza. *Revija za sociologiju*, 27 (1-2), 85-96.
- /9/ Glasberg, Davita Silfen; Shannon, Deric (2011). *Political sociology: Oppression, resistance, and the state*. Pine Forge Press: Thousand Oaks.
- /10/ Arendt, H. (2012). Smisao politike. *Politička misao*, 49 (4), 161-171.
- /11/ Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development. Experiments by Nature and Design*. Cambridge: Harvard University Press.
- /12/ Jaros, D. (1973). *Socialization to Politics. Basic concepts in political science*. Nelson: Nairobi.
- /13/ Langton, K.P. (1969). *Political Socialization*. New York: Oxford University Press.
- /14/ Valentino, N.A., Sears, D.O. (1998). Event-Driven Political Communication and the Pre-adult Socialization of Partisanship. *Political Behavior*, 20(2), 127-154.
- /15/ Banks, M.H., Roker, D. (1994). The Political Socialization of Youth. Exploring the Influence of School Experience. *Journal of Adolescence*, 17(1), 3-15.
- /16/ Westholm, A., Niemi, R.G. (1992). Political Institutions and Political Socialization: A Cross-National Study. *Comparative Politics*, 25(1), 25-41.
- /17/ Niemi, R.G., Ross, D.R., & Alexander, J. (1978). The Similarity of Political Values of Parents and College-Age Youths. *Public Opinion Quarterly*, 42(4), 503-520.
- /18/ Tedin, K. (1974). The Influence of Parents on the Political Attitudes of Adolescents. *American Political Science Review*, 68(4), 1579-1592.
- /19/ Hess, R. i Torney, J. (1967). *The Development of Political Attitudes in Children*. Anchor Press: Chicago.
- /20/ Jennings, M.K., Niemi, R.G. (1968). The Transmission of Political Values from Parent to Child. *American Political Science Review*, 62(1), 169-184.
- /21/ Aavik, A., Aavik, T. (2012). Personal Values And Self-Reported Child- Rearing Activities Of Estonian And Russian Parents In Estonia. *Trames*, 16 (1): 63-76.
- /22/ Družinec, V. (2016). Transfer vrijednosti s roditelja na djecu. *Školski vjesnik*, 65 (3), 475-488.
- /23/ Cheung, C. M. K., Chiu, P.-Y., & Lee, M. K. O. (2011). Online social networks: Why do students use facebook? *Computers in Human Behavior*, 27(4), 1337-1343.
- /24/ Rimac, I. et al. (2019). *Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT VI za Hrvatsku*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
- /25/ Weber, M. (1989). *Metodologija društvenih nauka*. Zagreb: Globus.

Internetski izvori:

Pilarov barometer hrvatskoga društva (2015). *Političke orijentacije*. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. Zagreb. <http://barometar.pilar.hr/rezultati-2015/2015-07-01-12-31-41/osnovne-orijentacije.html> pristupljeno 2.8.202

POLITICAL SOCIALIZATION OF STUDENTS AT THE UNIVERSITY OF ZAGREB: THE RELATIONSHIP BETWEEN STUDENT AND PARENTAL POLITICAL ORIENTATIONS

Luka Jović, Erik Brezovec, Ivan Balabanić
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Abstract

This paper deals with the interrelation of political preferences and political orientations of students and their parents. The paper is theoretically organized within the sociology of knowledge with special reference to certain dimensions of political socialization as a dynamic process - the constant dialectic of primary and secondary socialization actors. The paper investigates the importance of certain stakeholders in the lives of students in the formation of their political identities. A survey was conducted on the student population of the University of Zagreb. The sample included 500 students with a focus on meeting quotas by gender and program of study. The research itself was based on three basic research questions; (1) To what extent and in what way are the political preferences of students and parents related? (2) To what extent are the political ideological attitudes (political orientations) of parents and students related (in terms of left-wing / center / right-wing)? (3) To what extent are the political attitudes (preferences and orientation) of students related to the attitudes of their fathers and mothers? The research showed that, among the offered stakeholders, the most influential in the formation of political identity for students were their parents. A statistically significant connection between the political orientation of students and that of their parents was also confirmed. In the descriptive analysis, greater alignment of both political orientations and political preferences is visible on the right political spectrum than is the case with the left political spectrum (although there is a connection there as well).

Key words

political identity, political socialization, students, parents, sociology of knowledge

